

Vlaanderen
is erfgoed

Opheffingsdossier Grafkapel “De Kalvaer” in Herzele

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Grafkapel "De Kalvaer", Herzele (Sint-Lievens-Esse), Gentweg zonder nummer – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/41027/104.1

Thomas Pevernagie

10/08/2018

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.2.1.	Ontstaansgeschiedenis van de grafkapel 'De Kalvaer'	4
1.2.2.	Aanpassingswerken 19de eeuw en 20ste eeuw	4
1.3.	Historiek van het beschermings- en beheersdossier	5
1.4.	Beschrijving met inbegrip van erfgoedelementen en -kenmerken	7
1.4.1.	Algemeen	7
1.4.2.	Bovenbouw	7
1.4.3.	Onderbouw	8
1.4.4.	Aanplanting	8
1.5.	Beschrijving van de huidige toestand	8
2.	Evaluerend gedeelte	9
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	9
2.1.1.	Evaluatie erfgoedwaarden: algemeen	9
2.1.2.	Historische waarde	9
2.1.3.	Volksculturele waarde	10
2.2.	Motivering van de opheffing van de bescherming	11
2.3.	Juridische toestand	11
2.3.1.	Onroerend Erfgoed	11
2.3.2.	Ruimtelijke Ordening	11
3.	Beheersvisie	12
	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	12
4.	Bronnen	12
4.1.	Archieven	12
4.2.	Documentatie	12
4.3.	Internetbronnen	12
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	12
5.1.	Omgevingsplan	12
5.2.	Documentatie	12

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

De grafkapel De Kalvaer is gelegen in de Gentweg in Herzele. De kapel ligt in de deelgemeente Sint-Lievens-Esse en bevindt zich aan de westelijke zijde van de Gentweg ter hoogte van de viersprong Gentweg, Armstraat en Oudendries. De kapel werd in 1996 beschermd als monument omwille van de historische en volkskundige waarde (MB 04/10/1996). De bescherming omvat de kapel met achtermuur en omgang, de trappenpui met grot en het terrein met thans drie leilindes rond de kapel. Aan noordwestelijke zijde van de kapel bevindt zich een woonhuis met adres Gentweg 26. De grafkapel De Kalvaer ligt in een woongebied met landelijk karakter.

1.2. Historisch overzicht¹

1.2.1. Ontstaansgeschiedenis van de grafkapel 'De Kalvaer'

De grafkapel De Kalvaer is een eenbeukige kapel met calvarie uit het derde kwart van de 18de eeuw, die zowel in de 19de eeuw als vroege 20ste eeuw belangrijke aanpassingen kende. In het bouwwerk zijn drie afzonderlijke gebedsplaatsen of kapellen ondergebracht.

De kapel gaat vermoedelijk terug op een oudere calvariekapel die reeds in de eerste helft van de 17de eeuw op deze plaats opgericht werd². Na het midden van de 18de eeuw werd de kapel door een nieuwe vervangen. Het initiatief hiertoe werd genomen door Lieven De Vrieze, meier van Steenhuize-Wijnhuize en van het Land van Zottegem. Na een bedevaart naar het Heilig Land besloot hij met zijn geburen en vrienden een bidplaats op te richten. Het betrof een kapel met een calvarie van twee verdiepingen, waar drie afzonderlijke bidplaatsen ingericht werden. Naast een kapel voor het Heilig Graf (benedenkapel vooraan) werd er een aparte bidplaats ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën ingericht (benedenkapel achteraan). In de bovenbouw werd achter de calvarie in de portiek eveneens een kleine gebedsruimte ingericht (vermoedelijk eveneens als Mariakapel). Voor het bouwwerk werd gebruik gemaakt van traditionele bouwmaterialen, waaronder Lediaanse zandsteen en baksteen³. Opdrachtgever De Vrieze stond in voor het grootste deel van de uitgaven. De werken werden in 1765 beëindigd. Op de thans verdwenen praalboog boven het kruis vormde de tekst 'Ach wat een schonen boom des levens' een chronogram dat mogelijk het bouwjaar 1765 aanduidt.

1.2.2. Aanpassingswerken 19de eeuw en 20ste eeuw

In 1861 werd op initiatief van de families Francq en De Vos belangrijke herstellingswerken aan de kapel uitgevoerd. Datzelfde jaar werden de relikwieën van de jeugdige martelaar Brixius bijgeplaatst en plechtig ingehuldigd door de toenmalige bisschop van Gent, monseigneur Delbecque. De verering van de martelaars Livinus en Brixius lokten bijzonder veel gelovigen en bedevaarders naar de kapel. De muurankers met letter 'F' en 'D.V.' verwijzen mogelijk naar de families Francq en De Vos, die als weldoeners optraden en voor de volledige herstellingskost instonden.

---

¹ Het historisch overzicht is gebaseerd op de inventarisfiche van de Grafkapel De Kalvaer, tenzij anders aangegeven - AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Grafkapel De Kalvaer* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/9013>, (geraadpleegd op 10 augustus 2018).

² Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Beschermingsdossier DO_002038, Grafkapel De Kalvaer Sint-Lievens-Esse (VAN DEN BOSSCHE H. 1996). ; BEECKMANS L. 2007: De Kalvaer van Wijnhuize, in: *De Hellebaard Tijdschrift van de Heemkundige Kring Herzele*, 5 (4), 49-53

³ BRESSERS ARCHITECTEN 2017: *Beheersplan Grafkapel 'De Kalvaer' te Sint-Lievens-Esse (Herzele)*, Gent (22 november 2017)

Vanaf 1865 kwam het beheer van de calvariekapel in handen van notaris Oscar De Savoye. Samen met zijn vrouw (dochter van de familie Francq) stond hij in voor het onderhoud van de kapel en deed hiervoor beroep op de talrijke giften van bedevaarders en omwonenden. Na verloop van tijd ging de familie De Savoye het goed als hun eigendom beschouwen, wat later tot een juridisch geschil leidde met de gemeente omtrent de eigendomsrechten.

De familie De Savoye liet in het jaar 1929 belangrijke aanpassingswerken aan de kapel uitvoeren. De kosten werden opnieuw gedragen door omhalingen in de gemeente en kerkelijke giften. Dat jaar werden de gevels en kolommen gecementeerd en werd de oorspronkelijke ommuring verwijderd. Deze werd samen met de trappartijen heropgebouwd in rotsimitatie. In de benedenverdieping werd de grafkapel ingericht als kunstgrot. Rondom de kapel werd een gaanderij in beton gegoten, voorzien van gecementeerde borstweringen uitgewerkt als takkenimitaties.

In opdracht van Rachel De Savoye kreeg de kapel in 1955-1956 een laatste onderhoud, dit naar aanleiding van de 50-jaarlijkse Livinusfeesten die plaatsvonden in 1957. In het jaar 1965 komt het tot een juridisch dispuut tussen de familie De Savoye en de gemeente Sint-Lievens-Esse omtrent de eigendomsrechten van de grafkapel⁴. Het geschil werd echter niet onmiddellijk juridisch beslecht. In het vonnis van 29 maart 1966 van de Rechtbank van Eerste Aanleg werd vastgesteld dat de familie De Savoye het bezit heeft van de kapel⁵. De rechter deed echter geen uitspraak over wie de eigenlijke zakelijkrechthouder is van het goed, waardoor het juridisch dispuut lang bleef aanslepen.

1.3. Historiek van het beschermings- en beheersdossier⁶

In 1977 werd voor een eerste maal de vraag gesteld om de grafkapel De Kalvaer in Sint-Lievens-Esse te beschermen als monument. Het initiatief kwam van een buurtbewoonster en werd ingegeven door de voortschrijdende verwaarlozing van het goed. De beschermenswaardigheid van het goed werd door de Rijksdienst Monumenten en Landschapszorg negatief geëvalueerd. De kapel kwam niet in aanmerking voor een bescherming als monument, maar werd door de toenmalige administratie wel op de voorontwerplijst geplaatst voor het arrondissement Aalst, wat betreft sites die in aanmerking komen voor een bescherming als stads- en dorpsgezicht.

In 1994 werd door de De Wakkere Vrienden van Wijnhuize vzw een nieuwe beschermingsaanvraag ingediend. Ditmaal werd door de toenmalige administratie op de aanvraag ingegaan. De grafkapel De Kalvaer in Sint-Lievens-Esse werd in 1996 beschermd als monument bij ministerieel besluit (MB 4/10/1996), omwille van de historische en volkskundige waarde van het goed. De kapel vertoonde op het moment van de bescherming reeds ernstige tekenen van verwaarlozing en was dringend aan onderhoud toe⁷. In haar advies van 23 november 1995 benadrukte de Dienst Monumentenzorg en

---

⁴ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Beschermingsdossier DO_002038, Grafkapel De Kalvaer Sint-Lievens-Esse (VAN DEN BOSSCHE H. 1996).

⁵ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Herzele, 152 Grafkapel De Kalvaer Sint-Lievens-Esse. Afschrift Afdeling Juridische Dienstverlening 28 juni 2000.

⁶ De beschermings- en beheershistoriek is gebaseerd op de informatie uit de desbetreffende dossiers bewaard in het archief van het agentschap Onroerend Erfgoed: Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Beschermingsdossier DO_002038, Grafkapel De Kalvaer Sint-Lievens-Esse (VAN DEN BOSSCHE H. 1996); Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Herzele, 152 Grafkapel De Kalvaer Sint-Lievens-Esse.

⁷ Ondanks de slechte bouwfysische toestand van het goed op het moment van de bescherming, werd het maatschappelijk belang omwille van de volkskundige en historische waarde van het goed hoog genoeg ingeschat om een bescherming als monument te verantwoorden: "*Ofschoon kalvarie en grafkapel thans in een zeer vervallen toestand verkeren wettigt de [historische] en volkskundige waarde een bescherming als monument*

Cultuurpatrimonium van de Provincie Oost-Vlaanderen het hoogdringend karakter van de nodige instandhoudings- en herstellingswerken. Hier werd na de definitieve bescherming van het goed geen gevolg aan gegeven. Pas in 1999 stelde het gemeentebestuur het architectenbureau Bressers aan om een restauratievoorstel voor de gehavende kapel uit te werken. In het voorjaar van 2000 werden de gemeentelijke eigendomsrechten van de grafkapel opnieuw in vraag gesteld door de familie Becquart-De Savoye, waarna de werken stilgelegd werden. Door het gebrek aan publieke belangstelling op lokaal niveau en de beperkte financiële slagkracht van de gemeente werd er uiteindelijk geen gevolg gegeven aan het restauratievoorstel. Desalniettemin werd het gemeentebestuur als zakelijkrechthouder in de periode 2000-2001 meermaals aangemaand door de Cel Monumenten en Landschappen (ROHM Oost-Vlaanderen) en het provinciebestuur Oost-Vlaanderen om de nodige instandhoudingswerken uit te voeren⁸.

In het jaar 1999 werd het behoud van de grafkapel De Kalvaer bijkomend bezwaard door de geplande herinrichting van de N42b. Het voorontwerp voor de rechtekking van het de Gentweg ter hoogte van Steenhuize-Wijnhuize voorzag immers in de afbraak en eventuele verplaatsing van het monument. Door het verzet van de vzw Stem van Wijnhuize en de vzw Strategisch Plan Zuid-Oost-Vlaanderen en het negatief advies van de Cel Monumenten en Landschappen ROHM Oost-Vlaanderen werden de plannen naderhand bijgestuurd. Bij de evaluatie van de impact op het monument werd door de toenmalige administratie wel reeds geoordeeld dat een restauratie neer zou komen op een nagenoeg volledige reconstructie, waardoor geen bezwaar tegen de eigenlijke verplaatsing van het goed werd aangehouden.

In 2008 stelde de gemeente Herzele het architectenbureau Bressers opnieuw aan om de nodige instandhoudings- en herstellingswerken aan de kapel uit te voeren. Op 2 december 2008 en 5 maart 2009 vond een overlegmoment plaats tussen de Afdeling R-O Oost-Vlaanderen (Cel Onroerend Erfgoed) en het gemeentebestuur met het oog op het verkrijgen van een onderhoudspremie. De gemeente verbond zich er evenwel toe een algemene restauratie van de grafkapel door te voeren en architectenbureau Bressers hiertoe een dossier te laten opmaken. Op 16 maart 2009 werd een onderhoudspremie van € 29.040 toegekend voor noodzakelijke instandhoudingswerken, waaronder het schoren van de kapel en regendicht maken van het dak. Vermits het goed onder de regeling voor ZEN-monument viel, werd een gunstig premiepercentage van 80% toegekend. Op 30 juni 2009 diende de gemeente Herzele, tegen haar eerdere intentieverklaringen in, een aanvraag tot opheffing van de bescherming in. Uit financiële overwegingen had het gemeentebestuur immers beslist de restauratie van de grafkapel voorlopig stop te zetten. Het voorstel tot opheffing van de bescherming als monument werd op 3 september 2009 negatief geadviseerd door de KCML⁹. Hierdoor werd uiteindelijk geen gevolg aan gegeven aan de vraag tot opheffing.

Op 21 januari 2013 stelde het agentschap Inspectie RWO een proces-verbaal op wegens ernstige verwaarlozing van het goed. In samenspraak met de gewestelijk

---

als uniek relict van een teloor gegane volksdevotie die hier minstens tot de eerste helft van de XVIIde eeuw teruggaat" – zie: Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Beschermingsdossier DO_002038, Grafkapel De Kalvaer Sint-Lievens-Esse (VAN DEN BOSSCHE H. 1996).

⁸ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Herzele, 152 Grafkapel De Kalvaer Sint-Lievens-Esse. Brieven 19 mei 2000, 10 juli 2000, 19 januari 2001 en 31 mei 2001.

⁹ *"De vergadering kan zich alvast niet vinden in het standpunt van de gemeente. Dat de gemeente voor het beschermd monument eerst een onderhoudspremie aanvraagt -en verkrijgt- en daarna de opheffing van de bescherming vraagt is een teken van onbehoorlijk bestuur. De KCML treedt de argumenten van RO Vlaanderen bij en geeft ongunstig advies bij deze vraag tot opheffing van de bescherming. De eigenaar moet daarenboven in het oog gehouden worden, en desgevallend in gebreke gesteld."* - Onroerend Erfgoed, Archief KCML, OE/KCML/155-3289, zittingsverslag 3 september 2009

erfgoedinspecteur werd een stappenplan uitgewerkt, waarbij de gemeente zich ertoe verbond in eerste fase de noodzakelijke instandhoudingswerken uit te voeren en in een tweede fase over te gaan tot eigenlijk herstel. Gezien de gemeente het echter naliet de nodige instandhoudingswerken op correcte wijze uit te voeren, werd op 17 november een nieuw proces-verbaal opgesteld. De snelle achteruitgang van het goed werd op 25 maart 2016 voor een derde maal vastgesteld door het agentschap Inspectie RWO, waarna op 1 september 2017 een herstellvordering ingeleid. De vordering van de gemachtigd ambtenaar bevatte de uitvoering van voorlopige instandhoudingswerken en het feitelijk herstel in een goede, originele staat. Na bijkomend overleg tussen de inspecteur Onroerend Erfgoed en het agentschap Onroerend Erfgoed en na een grondige evaluatie van de erfgoedwaarden (zie ook 2) werd uiteindelijk eind 2017 besloten de herstellvordering om te zetten naar een vergoeding van de schade die het algemeen belang heeft opgelopen door de vernietiging van de erfgoedwaarden. De erfgoedwaarden zijn namelijk onherroepelijk verloren gegaan. Een feitelijk herstel in goede staat of gehele reconstructie wordt niet opportuun geacht.

1.4. Beschrijving met inbegrip van erfgoedelementen en -kenmerken

De grafkapel De Kalvaer bevond zich op het moment van de bescherming in 1996 reeds in een slechte bouwfysische toestand, waarbij zowel onder- als bovenbouw tekenen van verval vertoonden. Onderstaande beschrijving gaat uit van de toestand op het moment van de bescherming, op basis van de gegevens uit het beschermingsdossier en de hiertoe opgemaakte fotoregistratie uit 1995.

1.4.1. Algemeen

De kapel bestaat uit een onder- en bovenbouw. Het geheel herbergt drie afzonderlijke gebedsruimtes. In de onderbouw zijn twee kapellen ondergebracht: vooraan de Grafkapel met een beeldengroep van de graflegging, achteraan de grotere kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën. De grafkapel is een gewelfde ruimte, de kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën is uitgevoerd in rotsimitatie. De bovenbouw herbergt eveneens een kapel, uitgerust met altaar en rotskapelletje. In de portiek van de bovenbouw staat een calvarie opgesteld.

1.4.2. Bovenbouw

De voorgevel die nagenoeg volledig is opengewerkt, vormt een portiek met aan weerszijden een beeld op sokkel, Maria en Johannes voorstellend, en in het midden een groot houten kruis, waarvan het Christusbeeld is weggenomen. Uit de zijde van dit Christusbeeld ontsprong een bloedstraal - gevormd door rood geverfde ijzerdraad - die bij de voet van het kruis werd opgevangen in een door een zwevende engel gehouden kelk. Boven het Christusbeeld was een banderol als praalboog geplaatst met twee gevleugelde engelenkopjes en de tekst 'Ach wat schonen boom des levens' (het chronogram dat het jaar '1765' vormt). Bij de beelden aan weerszijden van het kruis hingen lantaarns die de calvarie 's avonds verlichtten. In de scheidingswand tussen de portiek en de bovenkapel bevindt zich een getoogde muuropening, voorzien van een gecementeerde deurlijst met imitatie-negblokken. Deze sluit aan op een gecementeerde plint. De scheidingswand is vlak bepleisterd en afgewerkt met een schildering in baksteenimitatie. In de deuropening steekt een dubbele, geklampte vleugeldeur met hang- en sluitwerk. De portiek is gevloerd met een effen, lichtkleurige cementtegels.

De bovenbouw bevindt zich onder een overkragend, leien zadeldak dat ter hoogte van de voorgevel bekroond wordt met een smeedijzeren kruis (thans verdwenen). Bij de achtergevel loopt het dak tegen een gecementeerde lijst aan. Deze is bovenaan voorzien van een kruis in kunstbeton. De bakstenen kern van de bovenbouw en de dakconstructie gaan vermoedelijk terug tot de 18de eeuw. In de noordwestelijke en zuidoostelijke zijgevel bevinden zich twee getoogde vensteropeningen, voorzien van ruitvormige glas-in-

loodramen. In de achtergevel is ter hoogte van de geveltop voorzien van vijf muurankers met letters 'M', 'D', 'V', 'I' en 'F'. Onderaan de gevel bevindt zich eveneens getoogde vensteropening die de onderliggende grafkapel verlicht. De bakstenen muren van de bovenbouw zijn aan alle zijden afgewerkt met een grijze cementpleister voorzien van imitatievoegen.

De bovenkapel betreft een kleine ruimte met vierkant grondplan, waarin aan zuidwestelijke zijde een houten altaarkast met rotskapelletje en ex-votostaanders opgesteld staat. Het beeld is thans verdwenen. De altaarkast met ex-votostaanders wordt van de rest van de ruimte afgescheiden door middel van ijzeren hekwerk. De binnenmuren zijn vlak bepleisterd en kennen aan noordoostelijke zijde een effen blauwe afwerkingslaag. De schuin opgaande dakvlakken zijn voorzien van een eenvoudige houten beplanking. In de ruimte ligt een rode tegelvloer.

1.4.3. Onderbouw

De boven- en onderbouw van de grafkapel worden van elkaar gescheiden door een omgang, bestaande uit een betonnen platform aan elke lange zijde gedragen door vijf gecementeerde bakstenen kolommen. De omgang sluit aan noordoostelijke zijde aan op een trappenpui in rotsimitatie. De trappenpui kent een dubbele kwartdraaitrap, uitgevoerd in baksteen en voorzien van een cementbepleistering. Zowel de trappenpui als de omgang zijn uitgerust met een gewapende borstwering in sierbeton uitgevoerd als imitatiehout. De trappenpui in rotsimitatie is uitgewerkt als grot en geeft aan noordoostelijke zijde toegang tot de grafkapel. In de onregelmatige muuropening bevindt zich een dubbele deur, waarvan de bovenste panelen van beide vleugeldeuren getralied zijn met houten spijlen. De zijmuren van de onderbouw zijn vlak afgewerkt en voorzien van een cementbepleistering in natuursteenimitatie. De gecementeerde plint is voorzien van schijnvoegen. In de muurvlakken zijn decoratief uitgewerkte, gecementeerde nissen ingewerkt. Hierin zijn bas-reliëfs in terracotta geplaatst die de Zeven Weeën van Maria voorstellen. Achteraan wordt de omgang afgesloten door een bakstenen muur die deels gecementeerd is en in rotsimitatie uitgevoerd werd. De omgang geeft aan de achterzijde toegang tot een grafkapel die volledig in rotsimitatie uitgevoerd werd.

1.4.4. Aanplanting

Op het terrein rond de kapel stonden op het moment van de bescherming vijf leilindes. De formatie gaat terug op de historische aanplanting rond de kapel. Tot de jaren 1950 waren langsheen de drie zijden van de grafkapel leilindes geplant.

1.5. Beschrijving van de huidige toestand

Op vraag van het agentschap Inspectie RWO werd in 2017 de bouwfysische toestand van de kapel geëvalueerd. Deze werd vastgesteld tijdens het plaatsbezoek van 7 februari 2017 door Inspectie RWO en Triconsult¹⁰. De kapel bevindt zich in een zeer slechte bouwfysische toestand. Zowel onderbouw als bovenbouw zijn zeer sterk aangetast en hebben ernstige schade opgelopen.

- Het gevelmetselwerk van de kapel is zeer sterk aangetast door de inwerking van vorst en vocht. De cementbepleistering op de buitengevel is op vele plaatsen losgekomen en afgevallen. Zowel de achtergevel als de zuidelijke zijgevel vertonen tekenen van scheurvorming, die de standzekerheid van de constructie in het gedrang brengen.
- Het betonnen platform van de omgang is sterk verweerd en is ter hoogte van de achterzijde deels ingestort. De staalprofielen van het platform zijn aanzienlijk

---

¹⁰ TRICONSULT 2017: *Standzekerheidsnota grafkapel De Kalvaer in Sint-Lievens-Esse (Herzele)*, Lummen (Onuitgegeven verslag stabiliteitstoestand 13 februari 2017).

aangetast door corrosie, wat de standzekerheid van het onderdeel op termijn tenietdoet. De wapeningen van de dragende kolommen zijn eveneens aangetast door corrosie, waardoor de kolommen op verschillende plaatsen opengebarsten zijn. De borstweringen in sierbeton uitgevoerd als imitatiehout zijn eveneens verweerd en op verschillende plaatsen ingestort.

- De trappenpui met dubbele draaitrap is in zeer slechte staat en is door uitloging en vorstschade niet langer betreedbaar.

Gelet op de bijzonder slechte bouwfysische toestand van het goed, zullen een groot aantal onderdelen ontmanteld en heropgebouwd moeten worden. Gezien de verregaande staat van aantasting van het metselwerk en de aard van de problematiek (roestende wapeningen en profielen, loszittende cementering en vorst- en vochtschade) zullen grote delen van de bovenbouw, de omgang met kolommen en borstweringen en de trappenpui nagenoeg volledig gereconstrueerd moeten worden.

De historische aanplanting rond de kapel is deels verloren gegaan. Momenteel resteren er nog slechts drie leilindes.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.1.1. Evaluatie erfgoedwaarden: algemeen

De grafkapel De Kalvaer werd op 4 oktober 1996 (MB 04/10/1996) beschermd als monument, omwille van de historische en volkskundige waarde. Zowel in het beschermingsbesluit als het inhoudelijk dossier worden beide erfgoedwaarden in belangrijke mate vanuit het materieel voorkomen en de architecturale kwaliteiten van het goed gemotiveerd. In het gemotiveerd advies van de KCML van 6 juni 1996 wordt eveneens sterk de nadruk gelegd op een aantal typologische kenmerken en de aanwezigheid in situ van een belangrijk aandeel van de originele beeldengroepen en overige devotiestukken. Zowel in het ministerieel besluit, het evaluerende gedeelte van het inhoudelijk dossier als het gemotiveerd advies van de KCML worden beide waarden samen behandeld, waardoor de onderbouwing en motivatie van elke afzonderlijke waarde slechts moeilijk achterhaald kan worden.

De erfgoedwaarden die aan de grondslag lagen van de bescherming zijn verloren gegaan. Een evaluatie dient te gebeuren of deze erfgoedwaarden al dan niet herstelbaar zijn. Om de herstelbaarheid te beoordelen wordt het methodologisch kader gehanteerd, zoals vastgelegd in het Onroerenderfgoeddecreet in artikel 11.4.1, en worden de verschillende mogelijkheden die aanleiding kunnen geven tot integraal herstel overlopen:

2.1.2. Historische waarde

In het ministerieel besluit tot de vaststelling van de inventarisatiemethodologie voor de inventaris van het bouwkundig erfgoed wordt de historische waarde als volgt omschreven: "Een onroerend goed heeft historische waarde als het getuigt van een (maatschappelijke) ontwikkeling, gebeurtenis, figuur, instelling of landgebruik uit het verleden van de mens". In het beschermingsbesluit wordt de historische waarde – in tegenstelling tot de huidige invulling die aan de waarde toegekend wordt – zeer sterk vanuit architecturaal oogpunt toegelicht, en slechts in beperkte mate historisch-evenementieel onderbouwd. In artikel 2 van het ministerieel besluit wordt de nadruk gelegd op de historische gelaagdheid, die nog steeds afleesbaar is aan het gebouw. Zo worden de 17de-eeuwse oorsprong van de kapel, de 18de-eeuwse bouwfase en de aanpassingswerken in de tweede helft van de 19de eeuw gevaloriseerd. Ook de verfraaiingswerken in cementrustiek worden aangehaald als waardevolle vroeg-20ste-eeuwse toevoegingen ("een begin XXste-eeuwse cementering

van de kapelgevels en aankleding van het graf als rotsimitatie"). Hierbij aansluitend worden in artikel 2 van het ministerieel besluit de belangrijkste erfgoedelementen en -kenmerken uit de verschillende bouwfases opgesomd. De historische waarde valt als dusdanig in belangrijke mate terug op de historische gelaagdheid, afleesbaar in het materieel voorkomen van het goed, en de hoge mate van authenticiteit van de afzonderlijke erfgoedelementen en -kenmerken.

Bij de schouwing van de bouwfysische toestand in het voorjaar van 2017 werd reeds vastgesteld dat het herstel van het goed in oorspronkelijke toestand zou neerkomen op een haast volledige reconstructie. Zowel de standzekerheidsnota als het beheersplan geven aan dat een realistisch en haalbaar restauratievoorstel dient uit te gaan van de volledige reconstructie van de bovenbouw, met inbegrip van de omgang, kolommen, borstweringen en trappenpui. Voor een aantal erfgoedelementen, waaronder de onderdelen in rotsimitatie, dringt een volledige reconstructie zich reeds enige tijd op gezien de beperkte houdbaarheid van de uitvoeringstechniek. Feitelijk herstel van de erfgoedwaarde is als dusdanig onmogelijk. Er dient vastgesteld te worden dat de vergevorderde staat van verval het niet toelaat het goed in een afdoende authentieke staat te herstellen. De historische waarde van het monument is als dusdanig algeheel en onomkeerbaar verloren gegaan.

2.1.3. Volkskundige waarde

In het ministerieel besluit tot vaststelling van de inventarismethodologie voor de inventaris van bouwkundig erfgoed wordt de volkskundige waarde als volgt omschreven: "Een onroerend goed heeft volkskundige waarde als het getuigt van gebruiken en gewoonten, voorstellingen en tradities van een specifieke bevolkingsgroep of gemeenschap in het verleden". Uit het inhoudelijk dossier kan afgeleid worden dat de volkskundige waarde overwegend stoelt op de aanwezigheid van erfgoedkenmerken en devotionalia, die bewijs leveren van een volksdevotie die minstens terug zou gaan tot de eerste helft van de 17de eeuw. In het ministerieel besluit wordt expliciet verwezen naar de beeldengroep van de calvarie, de bas-reliëfs (die verkeerdelijk als kruiswegtaferelen aangeduid werden), alsook de beeldengroep in de eigenlijke grafkapel¹¹. Op het moment van de bescherming was echter een belangrijk deel van het sculpturaal programma van de grafkapel reeds verdwenen of elders ondergebracht. Hoewel dit zo wordt aangegeven in artikel 2, stuurt het besluit aan op een mogelijke re-integratie van de ontbrekende beeldengroepen (het Christusbeeld van de calvarie en de beeldengroep van de grafkapel worden aangeduid als 'thans weggenomen maar nog bewaard in de buurt'). Gezien de beelden zich op het moment van de bescherming echter niet in de kapel bevonden, kunnen zij krachtens het Onroerenderfgoeddecreet onmogelijk als erfgoedelement deel uitmakend van de bescherming aanschouwd worden, noch als cultuurofgoed. Het is tot op heden onbekend waar de ontbrekende beeldengroepen zich bevinden. Naar verluidt werden een aantal beelden reeds voor de bescherming uit de kapel ontvreemd¹². Op het moment van de bescherming bevonden enkel het Maria- en Johannesbeeld van de calvarie zich nog in situ op de daartoe aangebrachte sokkels. Deze zijn intussen eveneens verloren gegaan. Op het terrein werden in 2009 slechts enkele fragmenten van beide beelden teruggevonden, die bij de gemeentelijke diensten in bewaring gegeven werden. Ook het merendeel van de bas-reliëfs in terracotta die de Zeven Weeën van Maria voorstelden is ondertussen verdwenen of sterk aangetast. Drie van de zeven terracotta-reliëfs bleven bewaard en bevinden zich allen in een bijzonder kritieke bewaartoestand. Slechts één beeld van het volledige sculpturale programma van de grafkapel is in een relatief goede staat overgeleverd, maar wordt niet langer in situ bewaard. Het betreft het Christusbeeld van

---

¹¹ Zowel het ministerieel besluit als het inhoudelijk dossier maakt geen gewag van de beeldengroepen van de kapel Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën (achteraan gelijkvloers) en de bovenkapel (waar zich boven het portaal een beeld van de Heilige Antonius bevond).

¹² Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Beschermingsdossier DO_002038, Grafkapel De Kalvaer Sint-Lievens-Esse, Brief De Wakkere Vrienden van Wijnhuize vzw 5 maart 1995 (VAN DEN BOSSCHE H. 1996)

de calvarie, een gepolychromeerd houten beeld (vermoedelijk daterend uit de tweede helft van de 18de eeuw) dat zich momenteel in de Onze-Lieve-Vrouw-van-Fatimakerk in Steenhuize-Wijnhuize bevindt. Het merendeel van het sculpturaal programma dat aan de basis ligt van de volkskundige waarde is verdwenen of verwijderd. Nagenoeg alle zichtbare materiële kenmerken die het devotieel karakter van de gebedsplaats in herinnering brengen zijn onherroepelijk verloren gegaan.

Een feitelijk herstel zou de volledige reconstructie van de ontbrekende beeldengroepen inhouden, waaronder het Maria- en Johannesbeeld van de calvarie en de beelden van de grafkapel, de kapel Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën en de bovenkapel. Gelet op de schaarse documentatie en historische gegevens inzake vormgeving, materiaalgebruik en afwerking van deze beelden zou de reconstructie een weinig authentiek resultaat opleveren. Voor een aantal beelden is zelfs geen fotografische documentatie voorhanden, waardoor een reproductie uitgesloten lijkt. Gelet op het feit dat de kapel op heden niet langer als gebedsoord of plaats van cultus dienst doet, kan aan de gereconstrueerde beeldengroepen onmogelijk een devotieele of volkskundige waarde toegekend worden. De gerestaureerde kapel met hernieuwde beeldengroepen zou in dit opzicht slechts een benaderende reproductie zijn van het origineel en zou de volkskundige betekenis van de plaats op een weinig overtuigende manier in herinnering brengen. De volkskundige waarde van het goed is als dusdanig geheel en onherroepelijk verloren gegaan.

2.2. Motivering van de opheffing van de bescherming

Gezien het verlies van de erfgoedwaarden kan de bescherming als monument van de kapel niet langer gemotiveerd worden. De opheffing van de bescherming als monument is als dusdanig gerechtvaardigd.

Omdat het monument doorheen de tijd verschillende malen is geregistreerd is het niet nodig om het monument naar aanleiding van de opheffing nog een laatste maal te registreren. Het belang van de individuele erfgoedelementen uit context is gering. Er is bijgevolg ook geen verplichting tot behoud of opslag van deze elementen in een onroerenderfgoeddepot.

2.3. Juridische toestand

2.3.1. Onroerend Erfgoed

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De grafkapel De Kalvaer is beschermd als monument (MB 04/10/1996) en staat opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed, met als status 'bewaard' (ID: 9013)¹³.

2.3.2. Ruimtelijke Ordening

Gewestplan Aalst-Ninove-Geraardsbergen-Zottegem: woongebied met landelijk karakter (Datum goedkeuring: KB 30/05/1978).

---

¹³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Grafkapel De Kalvaer* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/9013> (geraadpleegd 3 augustus 2018).

3. BEHEERSVISIE

Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

Omwille van de documentaire waarde van de bouwkundige resten blijft de kapel van de grafkapel De Kalvaer opgenomen in de wetenschappelijke inventaris van het bouwkundig erfgoed.

4. BRONNEN

4.1. Archieven

Archief Onroerend Erfgoed

Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Beschermingsdossier DO_002038, Grafkapel De Kalvaer Sint-Lievens-Esse (VAN DEN BOSSCHE H. 1996)

Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Herzele, 152 Grafkapel De Kalvaer Sint-Lievens-Esse

Onroerend Erfgoed, Archief KCML, OE/KCML/155-3289

4.2. Documentatie

BEECKMANS L. 2007: De Kalvaer van Wijnhuize, in: *De Hellebaard Tijdschrift van de Heemkundige Kring Herzele*, 5 (4), 49-53

BRESSERS ARCHITECTEN 2017: *Beheersplan Grafkapel 'De Kalvaer' te Sint-Lievens-Esse (Herzele)*, Gent (22 november 2017).

TRICONSULT 2017: *Standzekerheidsnota grafkapel De Kalvaer in Sint-Lievens-Esse (Herzele)*, Lummen (Onuitgegeven verslag stabiliteitstoestand 13 februari 2017).

4.3. Internetbronnen

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Grafkapel De Kalvaer* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/9013>, (geraadpleegd op 10 augustus 2018)

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk dossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archiefphoto's, bouwplannen, kadastermutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.